

DÀSTANLAR HÀM DÀSTANLAR ATQARIWSHILARI.

Djetkergenova Dilnaz Baxtiyarovna

Berdaq atindađi Qaraqalpaq màmleketlik universiteti
Kòrkem-òner fakulteti Saz atqariwshılıđı qàniygeligi 3-kurs studenti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10430988>

Annotatsiya. Usi maqalada avtor tàrepinen dàstanlar haqqında túsiniq berilip, olardi mánawiy jaqtan tàrbiyalawğa hám de buniñ muzika kòrkem-ònerinde paydalaniwdiñ kerekligi haqqında aytilğan.

Tayanish sòz hám túsiniqler: dàstanlar, ùrip-àdetler, baqsi, jiraw, qobiz, terme, tolğaw.

EPICS AND EPICS EXECUTORS.

Abstract. In the article, the author is explained about epics, it is said that they should be spiritually brought up and used in music.

Key words and concepts: epics, traditional, baksı, zhiraw, kobiz, terme, tolğaw.

ИСПОЛНИТЕЛИ ЭПОСЫ И ЭПОСЫ.

Аннотация. В этой статье от автора объясняются эпосы, говорится, что их нужно воспитывать духовная и использовать в музыкальном искусстве.

Ключевые слова и понятия: эпосы, традиция, баксы, жырау, кобыз, терме, толгау.

Xaliq professional muzika miyrasında dàstanlar (epikaliq aytip beriwler) àhmiyetli orin iyeleydi. Dàstanlar, miflar, xaliq àpsana hám ertekleri tiykarında payda bolğan. Olar arqali milliy dástürler, ùrip-àdetler, watan ushin qaharmanlıq gùres, jeñis, xaliq hám màmlekettiñ ataq hám abiroyi sezilip turadi. Bul awiz eki dòretiwshiliktiñ janri bolip, taqmaqli, qosiq, saz-àsbaplar epizodlarin òz ishine aladi.

Derlik bòlim taqmaq formasında Dàstanlar tematikasi boyınsha túrlishe Òzbekistanniñ túrli rayonlarında dàstan atqariwshilari túrlishe ataladi: Xorezmde dástanshi yamasa baxshi, Qashqadàrya hám Surxandàryada yuzboshi yamasa shayir, Qaraqalpaqstan Respublikasında baqsi yamasa jiraw (baqsilar bir neshe mazmundi añlatadi siyqirshi, shaman, emlewshi). Dàstanlar mazmuni boyınsha 3 túrge bòlinedi :

1. Qaharmanlıq, batirliq dàstanlar
2. Tariyxiy dàstanlar
3. Ashiqliq dàstanlar

Talqilaw hám nàtiyjeler.

Jiraw sòzi negizinde jir jirlawdan kelip shiqqan. Tiykarinan qarağanda jir sòzi de tolğawğa jaqin. Sebebi, Jirawlar menen Tolğaniw arasında bir-birine jaqinliq bar.

XIV-XV àsirde jir uliwma túrkiy jazba poziciyasında da ushirasadi. Misali: Xorezmiy “Ey jiraw, qobiziñdi qolğa alip, tolğawiñdi basla”, dese Lutfiy “Ey jiraw, qobiziñdi qolğa alip saziñdi gùniret” degen. Bul danishpanlar birewi jiraw-sàzende sipatında qabil alsa, ekinshisi sàzende, atqariwshi hám shayir dep qabil etilgen.

Qobiz saz àsbabi òziniñ jağimli sestu, milliy koloritiniñ basimliliđi menen ajiralip turadi. Jiraw namalariniñ mazmuni hám atqariwshiliq usillari 4 ke bòlinedi:

1. Terme tolğawlar (kelte tolğaw, uzin tolğawlar)
2. Ataqli jirawlardiñ atina baylanisli dòrelgen namalar.

3. Rawajlangan kòrkem sùwretshili basim, qàliplesken tiykarǵı namalar.
4. Sazlar qobiz àsbabında jeke atqarilatugın namalar.

Jiraw namalariniñ òzine tòn belgileriniñ biri: baqsilardiñ namalarınday joqari hàwijli bolmaydi, keñ rawajlangan formada boladi. Jiraw hám baqsilardiñ taǵı bir ayirmashılıǵı, baqsilar ashiqliq dàstanlar atqaradi, jirawlar bolsa, tariyxiy, qaharmanliq hám batirliq dàstanlardi atqaradi.

Òzbekistan da dàstan atqariwshilariniñ bir neshe mektebi bar. Òzbekistan da baqsi hám jirawshiliqti rawajlandiriw ushin kòplegen ilajlar alip barilmaqta. Olardan misal, 1991-jildan soñ respublikada “Òzbekistan xaliq baqsisi” hürmetli ataǵı berilip basladi. 1999-jildan Òzbekistanda “Alpamis” dàstaniniñ 1000 jilligi keñnen belgilendi.

REFERENCES

1. Tajimuratova S. FORMATION OF STUDENTS'SKILLS OF INDEPENDENT PERFORMANCE THROUGH THE TEACHING OF ART HISTORY //Modern Science and Research. – 2023. – T. 2. – №. 10. – С. 841-849.
2. Saginbaevna T. S. FORMATION OF STUDENTS'SKILLS OF INDEPENDENT PERFORMANCE THROUGH THE TEACHING OF ART HISTORY //Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development. – 2022. – T. 9. – С. 386-392.
3. Sag'inbaevna T. S. Cultural Life in Uzbekistan during the Years of Independence //Spanish Journal of Innovation and Integrity. – 2023. – T. 18. – С. 39-41.
4. Tajimuratova S. FORMATION OF STUDENTS'SKILLS OF INDEPENDENT PERFORMANCE THROUGH THE TEACHING OF ART HISTORY //Modern Science and Research. – 2023. – T. 2. – №. 10. – С. 841-849.
5. Saginbaevna T. S. Management and study of culture and art. – 2022.
6. Тажимурадова Ш. С. САНЪАТШУНОСЛИК ФАНЛАРИНИ ЎҚИТИШ ОРҚАЛИ ТАЛАБАЛАРНИНГ МУСТАҚИЛ ИШЛАШ КЎНИКМАЛАРИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ. – 2023.
7. Tajimuraova S. S. INFORMATION AND COMMUNICATIONS IN MANAGEMENT //Journal of Integrated Education and Research. – 2022. – T. 1. – №. 5. – С. 509-511.
8. Allambergenovna A. R. THE MANIFESTATION OF EUROPEAN AND NATIONAL TRADITIONS IN THE OPERA " GULAYIM" //International Journal of Philosophical Studies and Social Sciences. – 2022. – T. 2. – №. 2. – С. 185-187.
9. Абатбаева Р. А. ҚОРАҚАЛПОҒИСТОН МУСИҚА МАДАНИЯТИНИ РИВОЖЛАНИШИДА МАШХУР БАСТАТОР Н. МУҲАММЕДДИНОВНИНГ ЎРНИ //Oriental Art and Culture. – 2022. – T. 3. – №. 1. – С. 648-653.
10. АБАТБАЕВА Р. КОМПОЗИТОР НАЖИМАДДИН МУХАММЕДДИНОВ ИЖОДИДА ТАРИХИЙ СИЙМОЛАР //Journal of Culture and Art. – 2023. – T. 1. – №. 1. – С. 60-66.
11. Zuxurov M. Orkestr va ansambl partituralari bilan ishlash //Science and Education. – 2022. – T. 3. – №. 1. – С. 945-951. 2. Зухуров М. М. DIRIJORLIK SAN'ATINING TURLARI VA EVOLYUSIYASI //Интернаука. – 2021. – №. 3-3. – С. 37-39. 3.

- Zuxurov M. KARAKALPAK MUSIC IN THE FIRST HALF OF THE 20TH CENTURY //Modern Science and Research. – 2023. – T. 2. – №. 6. – C. 1124-1126.
12. Zuxurov M. HISTORY OF THE ART OF CONDUCTING //Modern Science and Research. – 2023. – T. 2. – №. 10. – C. 734-741.